

Posudek disertační práce

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Václava Hrnčíře

Mobility of individuals and populations in the prehistoric period. Confrontation of archaeological, ethnological and natural scientific methods.

předkládané v roce 2020 na Ústavu archeologie

10. června, Praha

Předmětem disertační práce je studie mobility jedinců a populací v prehistorické době za využití vědeckých metod a mezikulturní komparace, na výsledcích ukazuje limity tradičních přístupů v archeologii ke studiu mobility. Autor práci založil na třech případových studiích, vychází v nich hlavně z poznatků archeologických a etnografických. Autor v práci ukazuje.

V první části práce se autor zabývá studiem mobility dětí na základě analýzy stronciových signálů ze zubů, ze které usuzuje na mobilitu dětí, která mohla být způsobena stěhování celé rodiny, pěstounstvím, postmaritálními residenčními pravidly či třeba způsobem subsistence. Z vlastní zkušenosti z terénních výzkumů na Papui-Nové Guineji mohou jen potvrdit, že mobilita dětí je v tamějších komunitách značně vysoká. Jedním z klíčových témat, jímž se autor v práci zabývá je postmaritální rezidence, přičemž se neomezuje pouze na dva nejrozšířenější typy – matrilokální a patrilokální. Za tím účelem provedl analýzu 86 různých společností, aby testoval tezi, že existuje souvislost mezi velikostí obydlí a typem postmaritální rezidence. Konkrétně výsledky podporují tezi, že pro společnosti, v nichž se staví větší obydlí, je typická matrilokalita. Naopak pro společnosti, v nichž je zvykem stavět menší obydlí, je obvyklá patrilokalita. To podle autora zůstává platné i v případě, že se vezmou do úvahy i další proměnné, jako jsou užitý stavební materiál, zda se jednalo o pěstiteckou společnost či zda se jedná o permanentní sídla. Na postmaritální rezidenční pravidla se autor zaměřuje i v poslední části práce, které se zabývá případovou studií dvou pohřebišť kultury s lineární keramikou ve Vedrovicích (Česko) a v Nitře (Slovensko), u nichž se pokusil rekonstruovat postmaritální rezidenční pravidlo.

Na práci lze rozhodně ocenit, že autor pracuje s etnografickými daty, jež napomáhají k interpretaci těch archeologických. Studium příbuzenství je tradičním tématem v anglosaské antropologické literatuře, se kterou je autor dobře obeznámen ve vztahu k postmaritálním rezidenčním pravidlům. Je si plně vědom, že existuje více jejich výkladů (Ember, Murdock aj.). Nabízí se ovšem otázka, co ve skutečnosti obnášejí postmaritální rezidenční pravidla a jakou mají výpovědní hodnotu o lidském chování? Postmaritální mobilita je zcela jistě zvyklostí reagující na kulturní i přírodní podmínky. Vědecký koncept postmaritálních rezidenčních pravidel je nepochybně etickou konstrukcí (jako opozita érické perspektivy) a při jejich interpretaci je nezbytné vzít v úvahu řadu vlivů, jakými jsou třeba zvyklosti v držbě pudy, uzavírání sňatků (věno x kompenzace za nevěstu), dědické principy a mnohé další. To jsou jevy, jež se nearcheologizují, byť kognitivní archeologie jistě nabízí celou řadu možností. Shodou okolností jsem na Nové Guineji provedl studii zaměřenou na geografii příbuzenského systému spočívající ve geografickém zmapování vesnice, změření ploch jednotlivých domů, určení jejich funkcí a promítnutí genealogických vztahů do jednotlivých domů v prostoru vesnice. Výsledky částečně odpovídají autorovým tezím, jedná se o komunitu, ve které se staví domy s malými obytnými plochami a uplatňuje se tam patrilokální rezidenční pravidlo.

Komunita ovšem nevykazuje přílišnou ochotu ke stěhování sídla, vesnice stojí na stejném místě zhruba sedmdesát let, od chvíle, kdy se tam vesničané *nuceně* přestěhovali kvůli diktátu misionářů. V každém případě se rozkládá na „customary land“ a vesničané nadále docházejí do „staré vesnice“, kde si i po 70 letech ponechali své zahrady. Lidské prostorové chování je nutně číst nejen prostřednictvím kulturních zvyklostí, ale nutně také ve světle konkrétních historických událostí, což je v případě zaniklých kultur (archeologie) či existujících aliterárních společností s nepsanou historií (etnografie / antropologie) problematické. Zajímavé je, co ve skutečnosti znamená, alespoň v tomto případě, patriolokální postmariální rezidenční pravidlo. Byť se najdou spíše výjimečné případy stěhování z jedné vesnice do druhé, velice často se jedná o stěhování v rámci stejné vesnice, nezřídka jen o několik desítek metrů. Nabízí se proto otázka, o čem vlastně postmariální mobilita vypovídá, co může říci o lidském prostorovém chování?

Celkový dojem z disertační práce je pozitivní, autor předložil přesvědčivou a dobře podloženou disertační práci. Jasně formuloval výzkumnou otázku, jejímuž řešení podřídil strukturu práce, která je logická a přehledná. Prokázal orientaci v odborné literatuře, se kterou pracuje v souladu s citačním územím. Metodologicky je práce dobře zvládnutá, nakolik jsem schopen to posoudit z hlediska kulturní antropologie. Zvolené téma pokládám za aktuální a nosné. Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako *prospěš*.

Doc. PhDr. Martin Soukup, Ph.D.
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova